

Николай Аретов

Институт за литература, Българска академия на науките
naretov@bas.bg

За един разрешен опиат в романа на Уилям Голдинг „Морски обреди“

Nikolay Aretov

Institute for literature Bulgarian Academy of Sciences

One legal drug in William Golding's novel "Rites of Passage"

Abstract

This paper briefly deals with the presentation of the Paregoric (camphorated tincture of opium) and the attitude of the characters of the novel to it. For the time when the plot took place the use of this drug was not formally forbidden, although it was not regarded as something fully acceptable. When Golding published the book in the 1980s these kinds of drugs, are under strict control by the medical authorities; at the same time, literature and art are changing their ambivalent attitude towards drug usage. The article looks at the use of the narcotic in the context of the use of alcohol in "Rites of Passage", the use of some uncommon substances in the other Golding's novels, and attempts to find some kind of link with the decease of the author. The aim is to ask the question about the function of the Paregoric in the narrative.

Keywords: William Golding; "Rites of Passage"; Paregoric; drug usage and literature

Въпросът за това как литературата (а и киното) представят наркотиците днес, когато те в общи линии са забранени, заслужава внимание и е обект на различни изследвания. Любопитен частен случай представляват творбите, които са писани при забраната им, но се връщат към времето, в което наркотиците не са били категорично забранени със закон. Извън представянето на наркотиците и отношението към тях, друг аспект на същия проблем е с каква цел те са въведени в литера-

турата. Възможните варианти също са много, както осъждащи, така и романтизиращи. Животът на т. нар. прокълнатите поети и декаденти – самият той обект на много литературни и филмови интерпретации – предлага различни варианти. Традиционният подход е склонен да игнорира наркотиците, както и хомосексуалните връзки; обратната линия, мотивирана или свързана с настроения и идеи от 60-те години и след това, като че ли предпочита едно по-идеализирано представяне, което пренебрегва тъмната страна. Трети подход може да акцентира точно върху него, върху разрушителния ефект, върху лични трагедии, върху смъртта. Някои публицисти и критици обичат да търсят връзки на известни писатели с наркотиците – от Дикенс до Булгаков.

Романът на нобеловият лауреат за 1983 г. Уилям Голдинг, преведен на български със заглавие „Морски обреди“ (оригинално заглавие *Rites of Passage*), предлага една друга гледна точка. Той е публикуван преди авторът да бъде удостоен с най-престижното отличие, но всъщност след романите, за които то му е присъдено – най-популярен е ранният „Повелителят на мухите“ (1956), а след това „Наследниците“ (1955), „Кулата“ (1964) и др. През 1980 г. Голдинг вече е много високо ценен автор, а за „Морски обреди“ той получава и „Букър“. Писателят всъщност по-скоро е част от мейнстрийма (от най-добрата му част), а не от някакво бунтарско-анархистично течение, които се опитва да подрива литературното и социалното статукво.

В някои от по-ранните романи на Голдинг също присъстват сцени, което могат да се свържат с употребата на упойващи вещества, обикновено те предизвикват някакви ексцесии, а и могат да се оприличат на оргии. Нещо подобно има в „Повелителят на мухите“, където един от акцентите пада върху една по същество антропологична представа за възникването на ритуала, представен относително разгърнато в рамките на един кратък роман. Сюжетът като че ли не предполага използването на упойващи вещества, въпреки че не много ясно се споменава, че по време на ритуалът основният изпълнител поисква да пие, не е уточнено какво. Ритуалните действия довеждат или са свързани със смъртта пряко един и косвено – на още един от персонажите. Ексцесните действия са много, те са свързани с намазването на лицата и телата, което, подобно на използването на маски, сваля задръжките. Романът, който стъпва на различни по-ранни творби, има поне две екранизации (и няколко „кавъра“), особено въздействащ е първата версия на Питър Брук от 1963.

Подобна сцена, в някакъв смисъл – кулминация на романа - има и в „Наследниците“. И тук би било пресилено или прибързано да се каже, че тук става дума за непременно за наркотик, но ефектът е сходен. Упойващото вещество не е названо, както и много други неща в романа. Да припомним, че повествованието е ситуирано в предисторическо време и

представя конфликтът на две групи същества, които не са назовани, но критиката определя едните (по-симпатичните, събитията почти до края са видени от тяхната гледна точка) като неандерталци, а другите (които надделяват и оцеляват) – като кроманьонци. Та в един момент последните двама неандерталци (те се самоопределят като „хората“) тайно наблюдават лагера на „другите“. (Глава 7, 8, 9 и 10) Видени през очите на „хората“, действията на другите са неясни и необясними, Голдинг съзнателно също не ги обяснява. Явно е, че те извършват някакъв ритуал пред някакви идоли. Този ритуал е пряко свързан с някаква течност, която има мирис и вкус на „гнил мед“; „другите“ я пренасят в нещо, което прилича на елен и пият от каменни съдове. Сред това започват да се държат странно: рисуват по земята, танцуват, издават неразбираеми звуци, един обикаля на четири крака (обикновено „другите“ вече ходят изправени), една отличаваща се красавица („бялата /дебелата жена“) и един от мъжете влизат в бурен, малко театрален, но и донякъде кървав полов акт. Намеква се и за някаква форма на канибализъм. Когато накрая всички „други“ се оттеглят, двойката „хора“ слизат от дърветата и мъжът – Лок – опитва странната течност, която подтиква и него към ексцесивни действия – търкаля се по земята, вика, дори удря своята партньорка Фа, майката на детето му, към която е силно привързан.

Употребата на упойващата напитка, позната на „другите“, но не и на „хората“ ги насочват към непривични и неприемливи действия и изваждат от тях някакви неподозирани желания. Донякъде това е, от една страна, известното ни от миналото ритуално опиване, а от друга – добре познатото ни обичайно пиянство. С поне едно уточнение. В „Наследниците“ някои от „хората“ и по принцип имат видения, те ги наричат „картини“ и дори в някои моменти си ги споделят, без да използват говора. Всъщност получаването на „картини“ май е привилегия/ право/наказание на един от групата, която и в началото е от 7-8 души и е малка за „племе“, по-скоро е нещо като разширено семейство. Виждането на картини е само една от способностите, свързани с религията на „хората“. При тях всъщност ролите, свързани с религията са няколко, не докрай изяснени на читателите. Основното божество Оа има облика на жена, в това, което може да бъде наречено нейно светилище (пещера с естествена ледена фигура) може да влиза само жена, която говори с нея. Малко момиче от групата пък носи със себе си „малката Оа“. Друга жена – „старата жена“ поддържа някак реда и помни някакви неща, включително и погребалния обряд.

Основният епизод в „Пук-пук“ също представлява древен, предисторически обряд, представен от Голдинг с отлично познаване на трудовете на изследователите на митовете. И тук жените са тези, които осъществяват връзката с отвъдното, а основното божество – Луната

–и тук има облика на жена, и тук обрядът е свързан с „тъмно неустоимо питие“ (Голдинг 1986: 503), което довежда до странни видения в един „блажен мрак“ (Голдинг 1986: 506). Само смъртта отсъства, дори напротив – един от персонажите бива изцерен, зрялата жрица – Тази, която дава имена на жените – си намира нов мъж и всичко завършва съвсем идилично, нещо непривично за Голдинг.

Планината изригна едва след повече от сто хиляди години (...) по това време хора имаше в изобилие и на други места по земята, така че случката не беше от особено значение. (Голдинг 1986: 526)

Изцяло в поредица от ритуали е потопена древноегипетската новела „Богът-скорпион“. Тук като че ли всички характерни елементи са налице – и упойващата течност, и смъртта, като разврзката като че ли и този път не е мрачна – вероятно ще се възцари нов Велик дом, фараон-бог, и хармонията ще бъде възстановена, дори на едно по-високо, по-просветено ниво.

Събитията в монументалния роман „Кулата“ се разиграват в епохата на готиката. Сюжетът е изграден около свръхамбициозното начинание за издигане на висока кула в една катедрала; въпреки „църковната“ среда обаче ритуалите остават във фона на действието. Алкохолът и упойващите вещества също не са в центъра на повествованието. Наистина, строителите често пият, а в края болният и изпаднал в делириум основен персонаж – председателят на катедралния съвет Джослин - е заставен „да пие нещо горчиво, може би мак“ (Голдинг 1986: 405), т. е. – напълно легалния по това време опиум, за да получи временно облекчение от болестта, която го погубва. Но и преди това той вече живее в един свят на видения, които „опиянението“ (Голдинг 1986: 408) на макът само допълнително засилва. Извън множеството отправки към библейски и други религиозни текстове, авторът свързва един от епизодите и с „нощта срещу Еньовден“ (Голдинг 1986: 353), т. е. с народните обреди, които Джослин, а и църквата отхвърлят.

Събитията в „Морски обреди“ се разиграват в друго време, края на Наполеоновата епоха. Романът е първа част от т. нар. „Морска трилогия“, която включва още *Close Quarters* (Теснотия?, Директен сблъсък? 1987) и *Fire Down Below* (Огънят долу, 1989). Основният персонаж Едмънд Талбът пътува с кораб от Англия към Антиподите (т. е. Австралия) и голямата част от текста представлява дневника, който той води за своя високопоставен кръстник и покровител. В дневника е вмъкнато пространно писмо на друг важен персонаж – свещеника Робърт Джеймс Коли, който също се е отправил към непознатия нов свят.

Младежът предстои да заеме относително висок пост и социално стои по-високо от останалите пътници, а и от екипажа. Това е първото му по-продължително пътуване по море и в началото той страда от морска болест. Средството за справяне с нея се оказва веществото парегорик, препоръчано му от стюарда Уийлър и продавано почти легално от друг стюард. Едмънд представя въздействието му така:

Приятният вкус ме пренесе направо в детството, но този път без следа от меланхолията, съпътстваща спомените за миналото и за дома. Отпратих Уийлър, задрямах и после заспах. Сигурен съм, че опиумът щеше да принесе на Сенека повече полза, отколкото съчиненията му. Събудих се от странични сънища сред такъв мрак, че не разбирах къде съм... (Голдинг 1983: 12)

Редакторът на българското издание слага следната бележка под линия към думата „парегорик“: „Камфоров опиат – остар. англ – Б. р.“ (Голдинг 1983: 12). Всъщност думата не е остаряла, лекарство с това име се произвежда и през XXI в. поне в САЩ. (Wikipedia) То представлява камфорова тинктура на опиум, възможно е да му се прибавят и други вещества (бензоена киселина, анасон, захарен сироп (boiled sweet), различни билки, вино или бренди). По-концентрирания му вариант е известен като „лауданум“. (Фрамар) Предписва се като болкоуспокояващо, а и при многобройни други оплаквания – асма, диария, кашлица и пр. Включително и на плачливи деца и за деца, когато им растат зъби. Предозирането му може да доведе до смърт.

Лауданумът е разпространен сред английските интелектуалци от времето на Романтизма и Викторианската ера. Твърди се, че към него са прибегвали Байрон, Шели, Уолтър Скот и много други. За него пише Томас Де Куинси в прочутата си книга. Според Уикипедия продажбата на лауданом (не изрично на парегорик) бива ограничена (не и забранена) в САЩ през 1914, във Франция – през 1916, а във Великобритания – през 1920. Т.е. около век след времето, в което се разиграват събитията в романа.

Въпреки че ограничения явно не са в сила, използването му без лекарско предписание не се гледа с добро око в света на романа, особено от доста строгия капитан на кораба. При това Едмънд очевидно превишава обичайната доза, за което му обръща внимание дори стюардът, който му го е препоръчал. Един от младите офицери също го предупреждава:

- Бъдете, умолявам ви, по-предпазлив с парегорика на Уийлър. Той е от най-силните и докато трае пътуването ви, цената му неимоверно ще се покачва. Стюард! Едно бренди за мистър Талбът! (Голдинг 1983: 22)

Младежът, който определено не е наркоман, нито дори пияница,

а и още няколко от персонажите, твърде често употребява алкохол. Дневникът педантично споменава изпитото бренди, вино, шери, ром... Прокрадва се и намек за опиум: „...предупредих стомаха си да не смее да се държи зле: сплаших го, че ще го накажа със слаба бира, после с бренди, след това с парегорика на Уийлър, а накрая ще го съсия – пази боже! – с обичайния опиум... (Голдинг 1983: 23)

Упойващото вещество, което се разпространява на кораба, е наричано парегорик, но като че ли се приближава до „по-силния му братовчед“ лауданума.

Силен бе този парегорик и една солидна доза от него ме довърши... Сънищата от парегорика се дължат, изглежда, на съставката му от опиум. В тях изплуваха толкова много лица, че и лицето на Коли може да е било само плод на моя делириум. (Голдинг 1983: 58)

Талбът има и други преживявания, близки до делириум. Но, като че ли, основните ексцесивни събития в романа са свързани по-скоро с алкохола. А също, подобно на „Властелинът...“ и „Наследниците“, и с някакви ритуали. В основния случай става дума за традиционен моряшки ритуал, свързан и с преминаването на екватора. Моряшкият ритуал е подчертано неканоничен и дори в открит конфликт с обредите на англиканската, пък и на която и да е друга църква.

Опиянението и ритуалите са двата основни агента, освен непривичната за пасажерите среда и климата, които водят до временно сриване на много ясно изразеното в романа социално разслоение, до извеждане на преден план на скрити желания, до смъкване на упорито поддържани социални маски и до крайни действия. След употреба на алкохол (но и след неколккратно прибягване до повишени дози парегорик) Талбът завлича една от пасажерките в каютата си и почти я изнасилва. Почти, защото тя последователно флиртува с него, и, въпреки съпротивата, несъгласието ѝ е доста проблематично. А в края на романа се оказва, че тя, заедно с мнимата ѝ майка, май са любовници на мъжа, с когото пътуват и който ги представя като своя съпруга и тяхна дъщеря.

Позната, вярна, изпитана и доказана е връзката между женските прелести и употребата на силно питие. След три чаши ми се струва, че двадесет години изчезват от лицето ѝ като сняг през лятото. Като се добави и пътуването по море – и то плавното преминаване през тропика, - женското въздействие върху организма на мъжа става предмет на по-специализирани професионални издания – от областта на медицината, искам да кажа, - с които не съм се сблъсквал в процеса на общото си образование. (Голдинг 1983: 60)

Сцената на обладаването на Зиновия е предадена с пародийна реторика и митологични и литературни алюзии, характерни за Голдинг.

Сборичкахме се малко пред леглото; тя се съпротивляваше така отмерено, че да не може да ми устои, а аз настъпвах със засилваща се страст. С меч в ръка предприех „абордаж“. Тя в паника се оттегли към другия край на каютата, където я очакваше мехът с вода на железната си халка. Атакувах пак и халката се откачи. „Мол Фландърс“ се просна, разтворена на пода, „Жил Блас“ падна върху ѝ, а подаръкът от леля ми на раздяла – „Размисли сред гробниците“ (...) от Харви – ги захлупи. (...) Обладах я сред съборените неща и смачканите страници на малката ми библиотека. (...) С една дума, спечелил даровете на Венера, не исках да причинявам страданията на Юнона. Но тя се бе отдала напълно на страстта. Не знаех, че разгорещената жена може така да... И за нещастие в най-критичния момент на палубата над главите ни се разнесе звук от същинска експлозия.

Тя се вкопчи в мен обезумяла.

- Мистър Талбът! – едва си поемаше дъх. - Едмънд! Французите! Спасете ме! (Голдинг 1983: 68)

Това, което се чува, е всъщност изстрел по време на „моряшкото увеселение“, по време на което един от пасажерите стреля по албатрос. Епизодът практически съвпада със същинския ритуал, а изстрелът е представен като нарушаване на табу, или поне на разпорежданията на капитана. Има се предвид моряшко суеверие, според което убийството на албатрос носи беда на кораба. Без да го споменават изрично, персонажите имат предвид „Балада за стария моряк“ на Самюъл Колридж, но при автор като Голдинг алюзията за „Албатросът“ на Шарл Бодлер, пък и с „Пияният кораб“ на Артюр Рембо не може да се приеме за случайна или за читателска свръхинтерпретация. Така както и подхвърленото между другото, че Мол Фландърс (проститутката от едноименния роман на Д. Дефо) пада на пода, и е „захлупена“ от авантюриста Жил Бла(з) от едноименния роман на Лъосаж.

В текста на романа има и други преки литературни отпратки. Още във въведението (на първата страница) Едмънд очертава една референциална рамка, в която всъщност не се поместват записките му, поне според първия роман от трилогията, в следващите могат да се търсят пародии и трагедии на традиционните просвещенски повествователни модели:

Ние, струва ми се, сме повлияни повече от сантименталните Голдсмит и Ричардсън, отколкото от жизнеността на добрите стари Фийлдинг и Смолет. (Голдинг 1983: 5, вж. и с. 25)

Последната страница пък носи отпратка към Расин:

Виж! Докато добродетелта се възкачва с мъка по стръмния Олимп, Порокът пък пълзи към царството на Хадес.¹ (Голдинг 1983: 213)

---

¹ В оригинала текстът на Расин е: *ainsi que la vertu le crime a ses degres / Et*

Ритуалът, свързан с пресичането на Екватора, наречен от Едмънд малко високомерно „забава“ и „увеселение“, което моряците са подготвили за пасажерите, е представен едновременно разгърнато, непълно и от различни гледни точки. Поне три събития се случват практически синхронно – еротичната сцена в каютата на Едмънд, изстрелът, която е част от друга сюжетна линия, и моряшкия ритуал.

Събитията са наблюдавани и описани в дневника на Едмънд, в писмо на Коли, а след това и според разказите на някои от участниците. В текста на романа записките на Едмънд са преди записките на Коли, а разказите на останалите – накрая. Т.е. част от събитията, без началото им, са представени първо от една външна гледна точка и след това – през очите на основния участник.

Едмънд е в каютата си със Зиновия и поради това вижда само края на „увеселението“, което води до трагични последици. Самият ритуал е предаден в записките на жертвата му – свещеника Коли, който явно не е запознат с него. По-рано той наблюдава как моряците опъват „нещо, което приличаше на навес“ от „насмолен брезент“ и изсипват върху него морска вода, а „неколцина моряци (сред тях, уви, и моят млад Грей) се облекчиха, така да се каже, в този явно съд за вода, а не навес“. (Голдинг 1983: 178). След това, докато е разсъблечен в каютата си, свещеникът е отвлечен от двама маскирани офицери и, с покрита платно глава е завлечен пред трон (на който явно стои Нептун, но това не е спомената изрично) и е подложен на всевъзможни издевателства, мазан е с нечистотии, принуден е да пие други и пр. В този момент се разнася изстрелът (същият, който стряска Зиновия), други офицери се намесват, освобождават го и го завличат в каютата му.

Епизодът има продължение. Читателят научава за него отново първо от дневника на Едмънд, който, заедно с други пасажери вижда развързката. След това от писмото на Коли научаваме за началото на епизода, централния му момент остава мистерия не само за читателите, но и за персонажите, които са оставени да гадаят и да проведат нещо като

---

jamais on n'a vu la timide innocence / Passer subitement a l'extreme licence. На английски репликата изглежда така: *Lo! where toils Virtue up th'Olympian steep With like fmall steps doth Vice t'wads Hades creep!* Едмънд цитира преводът на своя кръстник, „който не само бил равностоен на оригинала, но в много отношения го и надминавал“ (Голдинг 1983: 211) Всъщност този помпозен превод не отговаря на познатия английски вариант на „Федра“. Пасажът в българския превод на П. Симов изглежда така: „Големият злодей започва с малка грешка, / след нея идва ред и на простъпка тежка, / престъпникът така напредва като сляп / към престъпление етап подир етап, / а пък не би могла една невинност блага / към крайно зли дела да полети веднага; / порядъчен човек в един-единствен ден / не би могъл в злодей да бъде променен. (Расин, Федра, IV: 2)

разследване. От писмото на Кели, научаваме, че той изисква от враждебно настроения към него капитана и от помощниците му извинение, получава някакъв отговор, който го задоволява, и тръгва го да получи и от моряците.

... ще ида отпред да дам урок на онези немирни, но обичливи деца на нашия Създател. Тогава усещах, а и сега все още усещам, че ме поглъща прилив на силна обич към всичко – морето, кораба, небето, офицерите, моряците – и преди всичко към нашия Спасител, разбира се! Ето че настъпи най-хубавият край на всичките ми мъки и тегла. НЕКА ВСИЧКО БЪДЕ В НЕГОВА ПРОСЛАВА! (Голдинг 1983: 189)

Тук свършват записките на Коли. Но събитията продължават. Едмънд и някои други пасажери виждат Коли, облечен с „всичките си църковни труфила“ да се отправя към моряците, които току-що са получили рома си. Свещеникът се скрива от погледите на наблюдателите, които гадаят какво става и се изненадват на аплодисментите, които на няколко пъти се разнасят от моряшкия сектор на кораба. Там има някакво движение, на левия борд се появяват две фигури в гротескно облекло, като едната имитира поведение на жена. Разнася се гласът на Коли, който пее неприлична песен. В един момент капитанът най-накрая реагира и изпраща да уведомят свещеника, че е време да се прибере в каютата си. Един от младшите офицери (Уилис) отива.

За голямо наше недоумение чухме как Коли го обсипа с поток от такива галовни думи, които биха накарали – а може би и наистина са накарали самата Ла Брокълбенк да се изчерви като божур. (...) в този момент някакъв циклоп-пигмей, като нещо едновременно странно и противно свещеникът се появи в лявата врата на кубрика. Нямахме ги свещеническите му одежди, нито знаците на сана му. Нямахме я и перуката му; бяха му свалили даже панталоните, чорапите и обувките. Някоя добра душа го беше съжалила и му бе дала една от платнените дрехи, каквито носят из кораба обикновените моряци, а поради ниския му ръст тя стигаше да покрие срамните му части. Не беше сам. Млад юначага го беше взел под закрила. (...) Бръщолевеше някакви безсмислици. После, забелязал сякаш за пръв път публиката, се надигна от гърдите на своя придружител, застана на кривите си крака и разпери ръце като че ли да ни прегърне всичките.

- Радост! Радост! Радост!

След това доби замислено изражение. Обърна се надясно, приближи се бавно и внимателно до фалшборда и се изпика срещу него. (Голдинг 1983: 89-90)

Когато идва на себе си благочестивият свещеник е обхванат от не-обикновено остър прилив на срам. Той се сковава на леглото си, спира да говори и да се храни и в крайна сметка умира. Това принуждава капитана, с активното съдействие на Едмънд и на някои от офицерите да

започне официално разследване, за да установи причината на смъртта и какво всъщност се е случило. В крайна сметка, въпреки усилията, разследването не хвърля достатъчно светлина върху инцидента. На разпит е извикан моряка Роджърс, който е извел Коли от моряшкия сектор. В дневника си Едмънд, който води разпита, го представя така:

Рядко съм виждал по-красив младеж. Беше гол до кръста и с такива мускули, които един ден сигурно щяха да се превърнат в пълнота. Но сега можеше да бъде модел на Микеланджело. Широките му гърди и масивният му врат имаха тъмен загар, който покриваше и лицето му – изключително красиво, - като светлееше само белег от две успоредни ивици. (Голдинг 1983: 193)

Изяснява се, че този белег е получен от едно момиче, която се опитвало да му открадне заплатата. Колкото до случилото се с Коли, морякът е повече от лаконичен: „Пийна си малко повече, милорд, и май не му понесе.“ Роджър ловко се преструва, че не разбира за какво „скотско деяние“ (Голдинг 1983: 194) го питат. Не му е ясен и въпросът „кои са склонни към подобни влечения или действия“. Капитанът е принуден да се намеси и да го попита директно:

- Педераста, Роджърс, за това става дума. Педераста. („Buggery, Rogers, that's what he means. Buggery.“, Golding 1980: 146)

Отново следва пауза, след която морякът отговаря:

- С офицерите ли да почна, сър? (Голдинг 1983: 195)

И това слага край на разпита, а и на разследването. Всъщност неосъзнатите хомосексуални наклонности на свещеника, отключени от все пак неназованото питие, още преди са маркирани в неговото собствено писмо до благочестивата му сестра. От него разбираме, че, влязъл непоканен в каютата на заспалия (всъщност пиян или дори опиянен от парегорик) Едмънд, той е завладян от трудно за дефиниране привличане:

...не смея даже да опиша какво впечатление ми направи спящото му лице: беше като лицето на Онан, страдал заради всички нас – и когато се наведох над него в неудържим порив, усетих в дъха му, без да се мамя, сладкия аромат на самата святост. Не се смятах достоен за устните му и затова почтително докоснах със своите едната му ръка, отпусната върху завивката. Така могъщо е доброто, че напуснах каютата му, като да беше олтар. (Голдинг 1983: 163)

Асоциацията с наказания от Бог библейския Онан (Битие 38: 4-10) и определянето му като „страдал заради всички нас“ е странна, още

повече – в устата на един свещенослужител. Почти по същото време Едмънд неуспешно се опитва да извърши онановия грях, и витиевато намеква за това в записките си с фразата „не исках да причинявам страданията на Юнона“. След това Коли наблюдава как моряците се прегръщат. Сред тях избира един за „свой герой“, когото оприличава с Херкулес и го свързва с борбата му с Немейския лъв. (Голдинг 1983: 167) И това е същият Били Роджърс, който мълчи при разпита, но след това е чут да казва, че „много неща му минали през главата, но не мислел, че и със свещеник ще се задява.“ (get a chew off a parson!) (Голдинг 1983: 209) В следващото изречение преводът предава думата *fellatio* (в италик) отново с по-благопристойното „скверно деяние“. Същият Били се оказва и любовник на Зинобия.

Моряшкото „увеселение“ е централния, но не и единствения обряд в романа. То е предшествано от една импровизирана и не особено успешна църковна служба на Коли, допусната след много уговаряния от капитана. В края доста церемониално се извършва и морското погребение на Коли, обявява се и един годеж, а Едмънд споделя, че би му било интересно, ако капитанът извърши и този обряд. И това се случва в третата част от трилогията, предадено едновременно гротескно и пародийно. В рамките на първия роман до същинска оргия сред офицерите и по-високопоставените пасажери не се стига, може би с изключение на една вечеря при капитана. Но събитията продължават във втората част от трилогията, където е представен един бал на старото и разпадащо се корито. В сюрреалистична атмосфера пасажерите танцуват и флиртуват под влиянието на алкохола, а и на опиума (парегорика?). Британски критици разглеждат цялата трилогия като повествование за узряването (*maturing*) на Едмънд; това узряване несъмнено преминава през един разгърнат обряд на прехода, косвено свързан и с употребата на наркотици.

Дъщерята на писателя си спомня, че докато е работил над „Морски обреди“ Голдинг е четял „Федра“, а и е страдал от силни болка в зъбите (за които ще да е взимал и някакви болкоуспокояващи лекарства). Според дъщерята, това му е дало представа за страданието по един неочакван начин. В трагедията на Расин е бил впечатлен от репликата, че „никой не преминава от цялостна добродетелност към пълна поквара с една крачка“ (*no one goes from complete virtue to complete depravity in one step*). Това всъщност е нормализиран вариант на цитираната в романа високопарна реплика.

В много от романите на Голдинг се забелязва един общо модел. Авторът представя някакъв неясен ритуал, който не е част от християнската обредна система или дори е в конфликт с нея. Често, но не

винаги, пряко или косвено свързан той е с упойващи вещества, като разграничаването между опиати и алкохол не е категорично прокарано, а резултатът е някакво неясно прозрение, което завършва със смърт. Отношението към упойващите вещества не е осъждащо, но поражда тревога и несъгласия. То обаче често е част от ритуала и човек би могъл да се запита след Бахтин дали християнската комка с вино в евхаристията не носи спомена за предишни упойващи вещества. От друга страна, не само в „Обреди на прехода“, упойващите вещества всъщност облекчават страдания на болни, точно както това се прави и до днес. В „Повелителят на мухите“ и „Наследниците“ връзката между упойващите вещества и ритуала е пряка, по-късно, в „Кулата“ и „Морски обреди“ тя е по-скоро косвена, по съседство, но, в света на Голдинг това не я омаловажава. Връзката между опиянение, ритуал и прозрение остава. Извършването на обряда води до ново състояние на групата или на индивида, което в общия случай не е по-добро. То може да завърши със смъртта на преминалия през обряда или на наблюдател („Наследниците“). Всъщност смъртта, реална или символно разиграна, е ако не постоянен, то поне често срещан елемент от всеки обряд. Просветлението в края е проблематично, но преходът от едно състояние към друго е несъмнено. Поради това и изглеждащият отстрани буквален превод на заглавието, което всъщност е термин, - „Обреди на прехода“ би бил по-адекватен на романа.

Литература

- Голдинг, Уилям. Морски обреди. Прев. М. Екимова-Мелнишка. София: Сиела, 2018. (първо изд. Варна: Г. Бакалов, 1983) [Golding, William. Morski obredi. Prev. M. Ekimova-Melnishka. Sofiya: Siela, 2018. (parvo izd. Varna: G. Bakalov, 1983)]
- Голдинг, Уилям. Избрани произведения. Наследниците. Кулата. Богът-скорпион. Пук-пук. Извънреден пратеник. Прев. Алб. Иванова. София: Народна култура, 1986. [Golding, William. Izbrani proizvedeniya. Naslednitsite. Kulata. Bogat-skorpiion. Puk-puk. Izvanreden pratenik. Prev. Alb. Ivanova. Sofiya: Narodna kultura, 1986.]
- Голдинг, Уилям, Повелителят на мухите. Прев. Димитри Иванов. София: Сиела, 2017 (първо изд., София: Нар. култура, 1979) [Golding, William. Povelitelyat na muhite. Prev. Dimitri Ivanov. Sofiya: Siela, 2017 (parvo izd., Sofiya: Nar. kultura, 1979)]
- Милнер, Макс. Въображаемият свят на drogата: Литературната история на drogите от Томас де Куинси до Анри Мишо. София: ЛИК, 2004.

[Milner, Max. Vaobrazhaemiyat svyat na drogata: Literaturnata istoriya na drogite ot Tomas de Kuinsi do Anri Misho. Sofiya: LIK, 2004.]

Де Куинси, Томас. Изповеди на един английски пушач на опиум. Прев. М. Русков. София: Фама, 2008. [De Quincey, Thomas. Izprovedi na edin angliyski pushach na opium. Prev. M. Ruskov. Sofiya: Fama, 2008.]

Golding, William. Rites of Passage. Faber and Faber, 1980.

Paregoric – Wikipedia <https://en.wikipedia.org/wiki/Paregoric> (видяно 25 апр. 20120)

Парегорик и лауданум – Фрамар <https://history.famar.bg/%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BA-%D0%B8-%D0%BB%D0%B0%D1%83%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%83%D0%BC> (видяно 25 апр. 2020)